

*Андрушко Андрій Васильович,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та
міжнародного кримінального права Ужгородського
національного університету, кандидат юридичних
наук, доцент*

ПРО МОМЕНТ ЗАКІНЧЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПОМІЩЕННЯ В ПСИХІАТРИЧНИЙ ЗАКЛАД

Кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за незаконне поміщення в психіатричний заклад (ст. 151 КК). У кримінально-правовій літературі визнається, що цей злочин є закінченим з моменту незаконного поміщення особи в стаціонарний психіатричний заклад. Водночас питання про конструкцію даного складу злочину трактується по-різному. На думку переважної більшості дослідників (О.Є. Амосова [1, с. 114], С.В. Бородіна [2, с. 209], Л.Л. Круглікова [3, с. 96] та ін.), склад розглядуваного злочину формальний, а тому є закінченим з моменту поміщення потерпілого в психіатричний заклад. Окремі науковці (В.І. Борисов [4, с. 431], М.І. Хавронюк [5, с. 384] та ін.) прямо не називають цей склад злочину формальним, однак, судячи із загального контексту, поділяють вказану вище позицію. Іншою є точка зору С.Д. Шапченка [6, с. 285] та

І.М. Тяжкової [7, с. 52-53], на переконання яких розглядуваний склад злочину слід відносити до типу матеріальних. Так, на думку С.Д. Шапченка, об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 151 КК, включає: а) діяння; б) наслідок; в) причинний зв'язок між діянням і наслідком; г) місце вчинення злочину. Фактичне перебування психічно здорової особи в психіатричному закладі, на переконання С.Д. Шапченка, слід вважати наслідком прийняття лікарем- психіатром (одноособово чи у складі комісії лікарів-психіатрів) рішення про незаконну госпіталізацію особи до психіатричного закладу. В тих випадках, коли прийняті рішення не привели до фактичного перебування психічно здорової особи в психіатричному закладі, такі рішення слід розглядати як закінчений замах на злочин [6, с. 285].

І.М. Тяжкова також висловила сумнів з приводу правильності віднесення розглядуваного складу злочину до типу формальних. На її думку, фактичне поміщення особи в психіатричний заклад є наслідком цього злочину, а не змістом діяння. Цим наслідком є позбавлення людини свободи - невід'ємного особистого блага, проголошеного Конституцією, і поміщення її в умови, що заподіюють їй моральної і фізичної шкоди, наприклад, при введенні в організм не викликаних необхідністю психотропних засобів [7, с. 52].

На наш погляд, висловлені С.Д. Шапченком та І.М. Тяжковою міркування є переконливими і цілком узгоджуються з положеннями чинного Закону України «Про психіатричну допомогу», що передбачає підстави та порядок госпіталізації до психіатричного закладу в примусовому порядку осіб, які страждають психічними захворюваннями.

Питання про те, з якого конкретно моменту можна вважати, що особа незаконно поміщена до психіатричного закладу, в кримінально-правовій літературі

також є дискусійним. Науковцями з цього приводу висловлювались різні точки зору: 1) з моменту, коли вживаються заходи для доставки особи до стаціонарного психіатричного закладу (наприклад, лікар-психіатр виписує направлення на госпіталізацію або приймає рішення про госпіталізацію особи до психіатричного стаціонару; санітари застосовують до особи фізичне насильство тощо); 2) з моменту, коли потерпілий буде оформлений в психіатричному стаціонарі як пацієнт цього закладу; 3) з моменту прийняття рішення комісії лікарів-психіатрів про обґрунтованість госпіталізації особи до психіатричного закладу; 4) з моменту доставки (прибуття) особи до психіатричного закладу; 5) з моменту перешкоджання особі покинути психіатричний заклад тощо [1, с. 114; 2, с. 209; 7, с. 52]. На наш погляд, слід погодитись з дослідниками, які вважають, що поміщенням до психіатричного закладу слід вважати момент закінчення оформлення документів в його прийомному покої, в яких особа фігурує як пацієнт психіатричного стаціонару [2, с. 209; 7, с. 52]. Заходи для доставки особи до стаціонарного психіатричного закладу (наприклад, з метою незаконного поміщення в психіатричний заклад до особи застосовують фізичну силу, але їй вдається вирватись і уникнути незаконної госпіталізації) або ж доставка її до такого закладу для подальшого оформлення госпіталізації необхідно розцінювати як замах на незаконне поміщення особи в психіатричний заклад. Точка зору О.Є. Амосова, згідно з якою цей злочин необхідно визнавати закінченим з моменту перешкоджання людині покинути місце її перебування [1, с. 114-115], також, на нашу думку, не є достатньо переконливою. Підкреслимо, що законодавець встановлює кримінальну відповідальність за незаконне фактичне поміщення особи саме в психіатричний заклад, що, на наше переконання, передбачає оформлення потерпілого як психічно хворого в психіатричний стаціонар. Має рацію Я.Г. Лизогуб, який відзначає, що випадки незаконного поміщення потерпілого до психіатричного закладу без оформлення документів на нього як на психічно хворого мають розцінюватись як незаконне позбавлення волі (ч. 1 ст. 146 КК), а застосування щодо такого потерпілого медичних чи інших препаратів має додатково кваліфікуватись за статтями КК про відповідальність за злочини проти життя чи здоров'я [8, с. 124]. Додамо також, що перешкоджання особі покинути психіатричний стаціонар прямо пов'язане з її статусом пацієнта відповідного закладу, який вона отримує в результаті закінчення оформлення документів в його прийомному покої, оскільки перебування особи в психіатричному закладі пов'язане з його режимом, зокрема із заборобою покидати психіатричний стаціонар без достатніх на те підстав.

Список використаних джерел:

1. Амосов А.Е. Незаконное лишение свободы в уголовном праве России (виды и характеристика): дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.08 / Алексей Евгеньевич Амосов. - Владимир, 2008. - 199 с.
2. Курс российского уголовного права. Особенная часть / под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. - М.: Спарк, 2002. - 1040 с.
3. Уголовное право России. Особенная часть: учебник / под ред. Ф.Р. Сундурова, М.В. Талан. - М.: Статут, 2012. - 943 с.
4. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. - 1208 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.: Юридична думка, 2012. - 1316 с.

6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. - [4-ге вид.] / відп. ред. С.С. Яценко. - К.: А.С.К., 2005. - 848 с.

7. Тяжкова И. Незаконное помещение в психиатрический стационар / Ирина Тяжкова // Уголовное право. - 2002. - № 3. - С. 52-54.

8. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. - [2-ге вид.]. - К.: «ВД «Дакор», 2013. - 786 с.